

УДК 811.111'276:341.76

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-1-19>**Інна Анастасія ДЗЮБАНОВСЬКА,**

orcid.org/0000-0001-9978-1334

асистент кафедри теорії і практики перекладу

Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

(Тернопіль, Україна) dziubanovska@tnpu.edu.ua**ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК САМОСТІЙНИЙ ТИП ДИСКУРСУ**

На сучасному етапі розвитку вітчизняного мовознавства науковці-лінгвісти проявляють інтерес не просто до окремих мовленнєвих явищ чи одиниць, а розглядають комунікативні ситуації комплексно. Потреба мовленнєвої практики та її активного аналізу для правильного обміну інформацією визначає важливість вивчення поняття дискурсу та його ключових елементів як теоретичної основи вдалого спілкування.

Сучасні воєнні виклики диктують нові правила ведення перемовин на міжнародній арені. Успішна дипломатична комунікація, а надто під час масштабних конфліктів та напруженої соціально-політичної ситуації, можлива виключно за умов ретельної підготовки та чіткого розуміння всіх особливостей комунікативного акту. Підвищена зацікавленість різних країн світу до ситуації в Україні актуалізує потребу в кращому розумінні функціонування дипломатичної комунікації. Множинність трактування терміну дискурс та розмитість меж дипломатичного дискурсу, зокрема, стає перешкодою під час проведення розвідок цієї теми.

Відтак, стаття присвячена визначенню та дослідженню особливостей дипломатичного дискурсу, а саме текстів усного дипломатичного мовлення, їх класифікації та структурованості. В рамках нашої теоретичної розвідки проаналізовано аспекти, що дозволяють виокремити його як самостійний тип, а також визначено його ознаки як типу інституційного дискурсу.

Окрему увагу присвячено лінії розмежування політичного та дипломатичного дискурсу в рамках вітчизняного та західного мовознавства. Наведено аргументи, які визнають помилковість як отождошення цих понять, так і твердження про залежність дипломатичного дискурсу від політичного.

Розроблена та описана нами схема функціонування дипломатичного дискурсу висвітлює ключові критерії його оцінки та їх відповідні особливості. Вона дозволяє обґрунтувати приналежність тексту до дипломатичного стилю та проаналізувати його.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, політичний дискурс, дипломатична комунікація, інституційне спілкування, міжнародні відносини.

Inna Anastasiia DZIUBANOVSKA,

orcid.org/0000-0001-9978-1334

Assistant at the Department of Theory and Practice of Translation

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopil, Ukraine) dziubanovska@tnpu.edu.ua**DIPLOMATIC DISCOURSE AS AN INDEPENDENT TYPE OF DISCOURSE**

At the current stage of the development of domestic linguistics, scientists are sure to be interested not only in individual speech phenomena or in separate language units, but consider communicative situations in a complex manner. The need for communication practice and its active analysis for the correct exchange of information defines the significance of studying the concept of discourse and its key components as a theoretical basis for successful communication.

Modern military challenges determine new rules for the international negotiating. Successful diplomatic communication, particularly during full-scale conflicts and a tense social and political situation, is possible only under the conditions of diligent preparation and a precise understanding of all the features of the communicative act. The increased concern of many countries around the world about the situation in Ukraine objectifies the need for a better understanding of the functioning of diplomatic communication. The multiplicity of interpretations of the term discourse and the blurring of the boundaries of diplomatic discourse, in particular, become an obstacle when conducting research on this topic.

Therefore, the article is devoted to the definition and study of the features of diplomatic discourse, namely the texts of verbal diplomatic communication, their classification and structuring. Within the framework of our theoretical research, the aspects, that allow defining diplomatic discourse as an independent type of discourse were analysed as well as its features as a type of institutional discourse were determined.

Particular attention was paid to the dividing line between political and diplomatic discourse within the framework of domestic and western linguistics. Both unification of these two notions and statements about the dependence of diplomatic discourse on political discourse were refuted.

The table of the functioning of diplomatic discourse was developed and described and it highlights the key criteria for the evaluation of diplomatic discourse as well as shows their corresponding features. The table is aimed at justifying the classification of the text as of diplomatic style and helps analysing it.

Key words: diplomatic discourse, political discourse, diplomatic communication, institutional communication, international relations.

Постановка проблеми Для сучасної України, реалії якої продиктовані викликами війни, неабиякої актуальності набувають тісні дипломатичні стосунками з різними державами світу та вміння вибудовувати правильну зовнішню політику. В цих умовах неможливо переоцінити потенціал дипломатичної комунікації, яка стає одночасно і засобом захисту, і зброєю на міжнародній дипломатичній арені. Саме дослідження дипломатичного дискурсу покликані краще пояснити мотивацію обох сторін численних переговорів та аудієнцій, учасниками яких ми стаємо чи не щодня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження дискурсу можна сміливо назвати ключовою темою лінгвістичних досліджень. Особливості дискурсу вивчають як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема Ф. Бацевич, Є. Шейгал, Н. Кравченко, В. Карасик, В. Едмондсон, Т. ван Дейк. Дипломатичний дискурс є центральною темою досліджень Н. Кащишин, Т. Кравец, Л. Терентія, Ю. Судус, П. К. Пементель, Л. Панке, А. Гомеса. Питання політичного дискурсу вивчають такі науковці як А. Романюк, В. Герасимов, В. Дем'янков та М. Ільїн.

Мета статті. Мета статті полягає у розкритті специфічних особливостей та рис функціонування дипломатичного дискурсу як окремого типу дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Поняття дискурсу на сьогодні посідає чільне місце не лише в понятійному апараті мовознавчих дисциплін, а й в низці інших гуманітарних наук, таких як філософія, етнографія, психологія, тощо. Хоча саме слово існує не одну сотню років і прийшло до нас ще з античних часів, як лінгвістичний термін його вперше вжив З. Харріс в середині минулого століття у значенні «надфразова одиниця в контексті інших одиниць та пов'язана з ними ситуація (Harris, 1952: 1-2)». За понад сімдесятирічну історію свого існування термін «дискурс» зазнавав різних трансформацій та трактувався різними дослідниками по різному, подекуди навіть з цілком протилежних поглядів.

Як зазначає Ю. Колісник, на сьогодні існує три основні підходи до визначення поняття дискурсу, зокрема:

- 1) «ототожнення понять текст і дискурс;
- 2) повне розмежування понять за характеристикою «статика об'єкта – текст /динаміка комунікації – дискурс»;
- 3) залучення тексту до поняття дискурсу (Колісник, 2010)».

З розвитком науки поняття дискурсу розширилося та включає в себе екстралінгвальні ознаки,

невербальні символи, особливості мовної ситуації та часопросторові обставини ситуації, під час якої має місце комунікація. В нашій розвідці актуальним підходом є саме другий варіант, що передбачає наявність динамічного комунікативного акту та творчої мовленнєвої діяльності.

Актуальним є визначення Ф. Бацевича, який розглядає дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; як синтез когнітивних, мовних та позамовних чинників, які визначаються конкретним колом “форм життя”, залежних від тематики спілкування, що має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів (Бацевич, 2003: 26)». Такий підхід до визначення дискурсу висвітлює злиття лінгвістичних, когнітивних та інтерактивних чинників в рамках однієї комунікаційної категорії і стає опорною дефініцією нашої розвідки.

Опираючись на мету, жанрову різноманітність, стратегії, культурні та соціальні особливості комунікаційної ситуації існує широка типологія взаємопов'язаних дискурсів. В своїх дослідженнях про це говорить американський лінгвіст Дж. П. Джи, який стверджує, що жоден дискурс не існує сам по собі та не створюється з нічого, а навпаки активно взаємодіє в мовній системі, змінюючи форму та зміст. Він зазначає, що «неможливо визначити загальну кількість існуючих дискурсів, більше того, вони можуть тимчасово змінюватись та постійно перебувають у взаємодії між собою. Саме тому неможливо визначити чіткі межі певного дискурсу, їх межі не є сталими, а змістовне наповнення постійно трансформується внаслідок такої взаємодії (Gee, 2014: 21–22)».

Однак, така розмаїтість часто стає перешкодою до кращого розуміння особливостей кожного типу дискурсу, зокрема тих, які належать до спільних груп та мають схожі ознаки. Саме таким ми бачимо дипломатичний дискурс, який на шляху до своєї самостійності зіштовхується з проблемою виокремлення серед текстів інституційних дискурсів, зокрема політичного дискурсу.

Варто зазначити, що вітчизняні та західні науковці підходять до класифікації дипломатичного дискурсу по різному. Так, у дослідженні «Тексти дипломатичного дискурсу: чи є вони об'єктом дослідження політичної комунікації?» (переклад наш – І. А. Д.) лінгвісти П. К. Пементель та Л. Панке радять відносити дипломатичний дискурс до категорій Інституційної комунікації та суспільного іміджу, Пропаганди та політичного маркетингу,

Таблиця 1.1

Схема функціонування ДД

Критерій	Особливості та риси ДД
Учасники	Наявність мінімум двох сторін-партнерів
Сфера застосування/ комунікативна ситуація	Наявність елемента міжнародної комунікації
Мета	Прагматична, об'єднувальна, просвітницька, культурна
Стратегії і тактики	Корелюються з метою
Засоби	Вербальні та невербальні, наявність спонукального елемента
Тематичне та жанрове розмаїття	Широкий спектр усних та письмових жанрів текстів

Політики комунікації або Комунікації та демократії (Pimentel, Panke, 2020: 56). З цього робимо висновок, що політичний дискурс західні країни вважають ширшим поняттям. На підтвердження цієї думки читаємо у А. Гомеса, що «дипломатичний дискурс ілюструє та уможливує політичні переговори [...] ба більше, стратегічне значення дипломатичного дискурсу стосується питань ідентичності та суспільного іміджу в складному наборі значень, які поділяють різні політичні суб'єкти (Gomes, 2011)». Своє бачення місця дипломатичного дискурсу в структурі дискурсів науковці мотивують тим, що дипломатичний дискурс можливий лише в умовах міжнародної комунікації, хоча враховує бачення та настрої всередині країни, а також є невід'ємною частиною іміджу та образу як політика-представника, так і країни загалом.

В Україні ж дипломатичний дискурс відносять до інституційної групи дискурсів, зокрема Н. Кравченко визначає це за:

- 1) «наявністю/відсутністю контакту між адресантом і отримувачем під час передачі інформації;
- 2) рівнем маніфестації особистісного та інституційного параметра;
- 3) сферою функціонування і форматованістю соціальними інститутами (Кравченко, 2022: 70)».

Н. Кащишин в своїх розвідках наголошує, що «дипломатичний дискурс – це статусно-орієнтований інституційний дискурс, який породжений інститутами міжнародних відносин та дипломатії, забезпечує комунікативний процес у дипломатичній сфері, і якому властива цілісна система ознак інституційного спілкування (Кащишин, 2017: 235)».

Розмежовуючи поняття дискурсу та мовлення К. Серажим наголошує, що дискурсу властива площина соціального, наводячи політичний дискурс як один із найбільш характерних прикладів. Науковиця також стверджує, що відображаючи політичну картину держави та її ідеологічну практику, політичний дискурс «безпосередньо пов'язаний із ціннісними орієнтаціями в суспільстві (Серажим, 2002: 70; 202)».

Таким чином вчені підтверджують приналежність і політичного, і дипломатичного дискурсів до групи інституційних дискурсів, проте лімітують політичний дискурс інструментарієм внутрішньої політики. Виходячи із цих тверджень, робимо висновок, що у вітчизняному мовознавстві статус політичного та дипломатичного дискурсів розглядається як рівнозначний та взаємопов'язаний, з власними унікальними ознаками.

Аналізуючи теоретичні дані різних науковців ми розробили та описали власну схему функціонування дипломатичного дискурсу (далі – ДД).

Із таблиці 1.1 бачимо шість основних критеріїв оцінки дискурсу та відповідний опис дипломатичного дискурсу відносно розробленої схеми. Першим критерієм є наявність адресата (мовця) та адресанта (цільової аудиторії), які можуть бути як гостем та стороною, яка приймає, так і безпосередньо рівнозначними учасниками дипломатичної комунікації. Це означає, що під час комунікації учасники можуть мінятися ролями мовця та слухача. Ми також вказуємо, що дипломатичний дискурс вимагає як мінімум двох сторін, яких ми умовно називаємо партнерами, визнаючи цим не стільки статусність учасників, скільки важливість взаємної поваги між ними. На практиці, учасниками дипломатичного дискурсу можуть виступати представники країн чи дипломатичних інституцій в контакті між собою, або ж урядові та неурядові організації, представники бізнесу, громади, науки, культурні діячі, ЗМІ тощо в контакті з представниками країн чи дипломатичних інституцій.

Другий критерій безпосередньо пов'язаний із першим, адже визначає унікальність саме дипломатичного дискурсу та виокремлює його серед інших інституційних дискурсів. Ця особливість – наявність міжнародного та міжкультурного елемента комунікативного акту.

Дипломатія є складним та багатошаровим явищем, а тому мета, яку вона переслідує, може мати множинний характер, або ж навіть ділитися на очевидну та приховану. Відтак, не дивно те, що думки науковців з цього питання різняться. У своїй розвідці Ю. Судус пише: «ціль дипломатії, як і дипломатичного дискурсу, визначається двома векторами, перший з яких спрямований на захист і підтримку інтересів нації і держави, а другий – на впровадження норм і цінностей у контексті глобалізації, інтернаціоналізації світового суспільства

(Судус, 2018: 28)». Аналізуючи дипломатичну комунікацію О. Косович, Т. Котовська та С. Кулик стверджують, що політичний дискурс переслідує дві основних мети: публічну та академічну. Перша полягає в інформуванні широкого загалу (в тому числі світової спільноти) про погляди та ставлення до міжнародних подій власної країни, друга – у встановленні та налагодженні взаємовигідних стосунків між державами (Косович та ін., 2022: 157). На нашу думку, дипломатичний дискурс виконує прагматичну мету (потребу переконати слухача, заохотити його до партнерства, змусити погодитися на вигідні умови, тощо), об'єднувальну мету (потреба встановити та підтримувати тісні міжнародні контакти, потреба спільності в прийнятті рішень та дій), просвітницьку мету (інформування своєї та іншої країни щодо актуальної інформації) та культурну мету (популяризація культурної спадщини своєї країни за кордоном).

Реалізація всіх цілей передбачає активне застосування дієвих тактик та стратегій дипломатичного дискурсу. В рамках цієї розвідки ми не беремося описувати кожен окрему стратегію, адже ця тема є обширною та вимагає окремого дослідження. Однак хочемо зазначити, що в цьому аспекті дипломатичний дискурс має неабияку перевагу, беручи до уваги рівень підготовки дипломатичного персоналу та адміністративно-технічних представників дипломатичних представництв, які володіють знаннями маркетингу та психології, відмінними навичками копірайтингу та менеджменту і працюють для спільної цілі. Саме наявність ретельної попередньої підготовки робить дипломатичний дискурс чи не найбагатшим на спектр дискурсивних стратегій і тактик.

Говорячи про п'ятий критерій оцінки дискурсу, засоби, варто зазначити, що дипломатичний дискурс передбачає використання як вербальних, так і невербальних засобів, проте специфікою їх вважаємо наявність чіткої регламентації. Мовлення дипломатів, як усне, так і писемне, вимагає чіткої структури та дотримання правил як загального етикету, так і специфічних дипломатичних протоколів. З метою досягнення поставлених цілей

дипломатичний дискурс часто послуговується спонукальними засобами, інтегрованими в нормативні репліки. Однак, цей критерій не обмежується лише лінгвістичним інтересом, бо саме на цьому рівні представники дипломатичних інституцій схильні проявляти найбільше креативу засобами невербального спілкування, зокрема через одяг, аксесуари або прикраси.

Останній критерій може похвалитися довгим списком як письмових, так і усних текстів дипломатичного дискурсу. Документи дипломатичного представництва мають чітку класифікацію (документи внутрішньовідомчого та дипломатичного листування, зовнішня документація та зовнішньо-дипломатичне листування) а також строгі вимоги як до змісту, так і до форми та формату повідомлення. До усних жанрів належать інтерв'ю, коментар, публічний виступ, брифінг, прес-конференція, переговори.

Будучи «країною в країні», посольство чи дипломатична місія в рамках дипломатичного дискурсу може опікуватися необмеженою кількістю тем, покриваючи питання політики, освіти, науки, торгівлі, техніки, освіти, культури, обміну досвідом, врегулювання конфліктів тощо.

Дипломатичний дискурс є доволі новим та малодослідженим полем, однак, як бачимо зі схеми, має широку сферу застосування та яскраві перспективи на тлі глобалізації та численних запитів на розуміння міжнародної комунікації.

Висновки. В межах цієї розвідки нам вдалося описати особливості дипломатичного дискурсу, створивши власну схему критеріїв цього дискурсу. Окрім того, дослідження показало, що дипломатичний дискурс відбувся як самостійний тип дискурсу, з власним набором унікальних ознак.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в глибинному дослідженні кожного зі наведених вище критеріїв, зокрема особливий інтерес становить опис функціонування стратегій і тактик дипломатичного дискурсу, функціонування дипломатичного дискурсу крізь призму перекладознавства, а також психолінгвістичні та прагматичні аспекти дипломатичного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Категорії комунікативної лінгвістики: спроба визначення. *Мовознавство*, 2003. № 6. С. 25-32.
2. Кащисин Н. Є. Дипломатичний дискурс як вид інституційного дискурсу. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2017. Вип. 153. С. 232–235.
3. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 111–114.
4. Кравченко Н. К. Современный дискурс и дискурс-анализ: Краткая терминологическая энциклопедия. URL: <http://discourse.com.ua/diskurs-analiz/sovremennyj-diskurs-i-diskurs-analiz/> (дата звернення: 30.07.2022)
5. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [на матеріалах сучасної газетної публіцистики] : монографія / за ред. В. Різуна. К. : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.

6. Судус Ю. В. Мовленнєві тактики реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 289 с.
7. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and method. New York: Routledge, 2014. 284 p.
8. Gomes A. T. Análise do Discurso e Relações Internacionais: duas Abordagens. *Revista Política Hoje*, 2011. Vol. 20, No. 2. P. 642-676.
9. Harris Z. S. Discourse Analysis. Language, 1952. Vol. 2. P 1-30.
10. Kosovych O. V., Kotovska T. I., Kulyk S. A. Diplomatic communication. Discourse analysis. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ, 2022. Том 33 (72) № 1 Ч. 1. С. 156-160.
11. Pimentel P. Ch., Panke L. Diplomatic discourses: are they an object of Political Communication research? *Intercom – RBCC São Paulo*, 2020. Vol. 43, No. 2, P. 53-70.

REFERENCES

1. Batsevych F. S. Katehorii komunikatyvnoi linhvistyky: sprobа vyznachennia. [Categories of communicative linguistics: an attempt at definition.] *Linguistics*, 2003. № 6. pp. 25-32 [in Ukrainian]
2. Kashchysyn N. Ye. Dyplomatychnyi dyskurs yak vyd instytutsiinoho dyskursu. [Diplomatic discourse as a type of institutional discourse.] *Scholarly notes. Series «Philological studies»*. 2017. Vol. 153. pp. 232–235. [in Ukrainian]
3. Kolisnyk Yu. Tekst i dyskurs: problemy defynitsii. [Text and discourse: problems of definitions] *Journal of national university «Lvivska politekhnika». Series «Issues of Ukrainian terminology»*. 2010. № 675. pp. 111–114. [in Ukrainian]
4. Kravchenko N. K. Sovremennyi diskurs i diskurs-analiz: Kratkaia termnolohcheskaia entsyklopedyia. [Modern Discourse and Discourse Analysis: A Concise Terminological Encyclopedia] URL: <http://discourse.com.ua/diskurs-analiz/sovremennyj-diskurs-i-diskurs-analiz/> (data zvernennia: 30.07.2022) [in Russian]
5. Serazhym K. S. Dyskurs yak sotsiolinhvalne yavyshe: metodolohiia, arkhitektonika, variatyvnist [na materialakh suchasnoi hazetnoi publitsystyky] [Discourse as a sociolinguistic phenomenon: methodology, architectonics, variability [on the materials of contemporary newspaper journalism]]: monograph / edit. V. Rizun. Kyiv. : National Taras Shevchenko University, 2002. 392 p. [in Ukrainian]
6. Судус Ю. В. Мовленнєві тактики реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі. [Speech tactics of discrediting strategy implementation in English-language diplomatic discourse] *Zaporizhzhia : ZNU*, 2018. 289 p. [in Ukrainian]
7. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and method. New York: Routledge, 2014. 284 p.
8. Gomes A. T. Análise do Discurso e Relações Internacionais: duas Abordagens. *Revista Política Hoje*, 2011. Vol. 20, No. 2. P. 642-676.
9. Harris Z. S. Discourse Analysis. Language, 1952. Vol. 2. P 1-30.
10. Kosovych O. V., Kotovska T. I., Kulyk S. A. Diplomatic communication. Discourse analysis. *Scholarly notes of V. I. Vernadsky. Series: Philology.Journalism*. Kyiv, 2022. Vol 33 (72) № 1, part 1, pp. 156-160.
11. Pimentel P. Ch., Panke L. Diplomatic discourses: are they an object of Political Communication research? *Intercom – RBCC São Paulo*, 2020. Vol. 43, No. 2, P. 53-70.